

*Császár Kinga PhD-hallgató,
Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Jogtörténeti Tanszék*

Nemzetközi jogtörténeti együttműködés az egykori Habsburg Birodalom térségében

Institutions of Legal History and their Legal Cultural Historical Background

2010. november 18-20., Pécs

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszéke a 2010. november 18-20. között rendezett nemzetközi konferencia keretében annak a célkitűzésnek a megvalósítására szánta el magát, hogy az egykori Habsburg Birodalom földrajzi térségébe tartozó országok jogtörténeteszei tudományos eredményeiket megismerhetővé tegyék, és ezzel előremozdítsák az összehasonlító jellegű jogtörténet-kutatás kiszélesítését. Az előadók különös hangsúlyt fektettek arra, hogy a jogtörténeti szempontból jelentős jogintézményeiket a 20. század második felének tudományos eredményei felhasználásával mutassák be. A fent meghatározott célkitűzések keretében, a konferencián három egymást követő napon, 6 ország, Ausztria, Lengyelország, Horvátország, Szerbia, Szlovénia és Magyarország 31 jogtörténetesze és történésze tartott a fenti címhez illeszkedő előadásokat német, angol, francia és magyar nyelveken.

A konferenciát 2010. november 18-án dr. Berke Gyula, az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja nyitotta meg, aki köszönetet mondott az International Visegrad Fund támogatásáért és az Egyetem fiatal kutatóinak áldozatos munkájáért. A nyitóelőadások körében hangzottak el a magyar résztvevők részéről Font Márta, Kajtár István, Máthé Gábor és Mezey Barna előadásai, amelyek bepillantást engedtek a Kijevi Rusz jogtörténetébe, a tengeri jog intézményei közül a hajóparancsnok mint „abszolút monarcha” szerepébe az osztrák térségben, ezen keresztül a magyar tengeri jog fejlődéstörténetébe, a büntetés-végrehajtási jog helyzetének alakulásába, valamint a büntetési rendszer átalakításának kiemelkedően fontos mérföldköve, a Csemegi-kódex munkálataiba. Ugyancsak a nyitóelőadások között hallhatták a konferencia résztvevői a vendégelőadók részéről Srdjan

Sarkic, Wilhelm Brauner és Gernot Kocher előadásait. Srdjan Sarkic a római jogi eredetű ajándékozás jogi természete és fejlődéstörténete területén a középkori szerb jogtörténetben végzett kutatási eredményeit ismertette a szakma képviselőivel és a jogtörténet iránt érdeklődő közönséggel, a kosovói aktuálpolitikai helyzetet is érintve. Wilhelm Brauner a környező országok jogfejlődésére nagy hatást gyakorolt Osztrák Polgári Törvénykönyvről tartott előadást. Az 1812-ben hatályba lépett, a polgári és büntetőjogot egy kódexben szabályozó megoldás közérthető volta miatt lett méltán közkedvelt nem csupán a nagyszámú és különböző jogi kultúrájú nemzetiséget magába olvasztó Habsburg koronaterületeken, autentikus átvétele többek között a svájci kantonok jogában és az olasz jogalkotásban is megfigyelhető, rendelkezéseinek átvételére még 1930-ban is sor került. Gernot Kocher a kodifikációs korszakok jogászképzésének nehézségeire, ugyanakkor a jogátültetésben betöltött kiemelt szerepére hívta fel a figyelmet, amelyet jól szemléltet Mária Terézia és II. József munkássága.

A konferencia második napján, 2010. november 19-én az előadások két párhuzamos szekcióban folytatódtak, a tradicionális és modern magánjog egyes jogintézményei, a magánjogi kodifikációk, a tradicionális büntetőjog és büntető eljárásjog, valamint a rendi államot jellemző hivatalok és hivatalnokok témakörökben. A büntetőjog-történeti szekció keretében hangzottak el Jany János, Csapó Csaba, Szabó István, Pálvölgyi Balázs, Balogh Ágnes, Nagy Janka Teodóra és Višnja Lachner előadásai. Jany János az iráni keresztényeket a későókorban sújtó kegyetlen büntetőeljárás és végrehajtás területén végzett kutatásait tárta a hallgatóság elé, elrettentő példákon keresztül szemléltetve a modern büntetőjogi alapelvek bevezetése előtt uralkodott állapotokat. Előadása nyomán megtudhattuk, a kereszténység Közép-Ázsiában már a 14-15. században meghatározó vallás volt, a keresztények üldözése akkor kezdődött, amikor Rómában annak római katolikus irányzata államvallássá lett, ugyanis innentől kezdve a perzsa uralkodók Rómához való lojalitásként értékelték e vallás felvételét. Csapó Csaba történész a Pest megye által delegált, Szegeden ítélkező különleges bíróság betyárperekben folytatott gyakorlatát mutatta be a Kiegyezést követő átmenet idején, kutatásai alátámasztják, hogy a bíróság ítélkezésére jelentős befolyást gyakorolt Ráday Gedeon teljhatalmú királyi biztos. Szabó István az államfő büntetőjogi felelősségre vonásának lehetőségét taglalta, és hangsúlyozta a felelősségi rendszer felülvizsgálatának szükségességét. Pálvölgyi Balázs a 19. század utolsó harmadában, hazánkban tömegessé váló kivándorlás szabályozását befolyásoló tényezőket és annak kudarcához vezető okokat vizsgálta az 1881 és

1903 határolta időszakban. Balogh Ágnes a gyermekvédelem és a patronázs témakörében, a századforduló időszakában érvényesülő szabályozási rendszer vizsgálati eredményeinek bemutatása során méltatta a konferenciának helyet adó Pécs városának úttörő szerepét, továbbá felhívta a figyelmet a gyermekvédelem fontosságára ma, amikor a század egyik legnagyobb szociálpolitikai problémája a fiatalok növekvő kriminalitása. Az előadó kiemelte a témában Angyal Pál és Finkei Ferenc munkásságát és példamutató életművét. Nagy Janka Teodóra a második világháborút követően Európában háttérbe szorult népi-igazságszolgáltatási témájú kutatások eredményeit ismertette, és kifejtette abbéli reményét, hogy az 1980-as években megindult társadalmi változások és a szellemi élet területén tapasztalható, a Millenniumot követő kihívások újjáélesztik a népi hagyományok tudományos igényű kutatását. Višnja Lachner, Josip Vrbošić kutatóval közösen szerzett, a napjainkban Horvátországban alkalmazandó modern, és hét évvel a kiegyezést követően, 1875 után hatályos horvát büntetőeljárás-jogi szabályozás összehasonlító elemzését mutatta be kutatótársainak.

Mindezen előadásokkal párhuzamosan zajlott a tradicionális és modern magánjogi intézmények c. szekció, amelynek keretében hangzottak el Béli Gábor „Szerződésbiztosítékok a régi magyar jogban”, Korsós-né Delacasse Krisztina „A magyar csődjog kezdetei”, Horváth Attila „Az első részvénytársaságok Magyarországon” c. előadásai a magyar jogtörténetesek részéről. Béli Gábor előadása révén bepillantást nyerhettünk a szerződések írásbeli rögzítésének terjedésével párhuzamosan kialakult biztosítékok középkori rendszerébe. Korsós-né Delacasse Krisztina a magyar csődjogi szabályozás kialakulását mutatta be az 1807. évi XII. tvc., az 1840. évi XXII. tvc. és az 1844. évi VII. tvc. elemzésével. Az előadás a 19. század elejétől taglalta a szabályozás legfontosabb elemeit, a tényleges magyar alapokra helyezve a hangsúlyt. Az előbbi jogszabályok életbe lépése a magyar magánjog fejlődésének új szakaszát jelentették, megfeleltek a korszak liberális szellemének, ugyanakkor a tradicionális magyar gondolkodásmódot is tükrözték. A szabályozás különlegessége továbbá, hogy 1861 után, néhány módosítással, ismét hatályba léphetett a magyar joganyag, bár a jogász szakma Dualizmus-kori képviselői utólag úgy látták, hogy számos visszaélés, amely a kettős jogi szabályozásból fakadt, megelőzhető lett volna az 1853-as osztrák csődtörvény érvényben tartásával. Végül, az 1881. évi VXII. tvc. eredményezett jelentős reformintézkedéseket a témában, amely révén a magyar csődtörvény európai kodifikációs szintre emelkedett. Ugyancsak itt hallhattunk Jan Halberda lengyel jogtörténésztől a jogalap

nélküli gazdagodás lengyel jogbani szabályozásáról a két világháború közötti időszakban, és annak a kortárs francia, osztrák, német és svájci forrásokkal való jogösszehasonlító jellegű értékeléséről, Kazimierz Baran és Tomislav Karlović a *clausula rebus sic stantibus* elv középkori kialakulásáról, a kortárs jogrendszerekben betöltött szerepéről, valamint az uzsora intézményéről szóló előadásait, továbbá az eszéki jogtörténészek, Miro Gardaš és Josip Vrbošić előadását a második világháború előtt, térségében egyedülálló módon fejlett, eszéki cégek elkobzásáról a világháborút követő időszakban, az eszéki Történeti Levéltárban fellelt archív anyagok alapján.

Az előadásokat megszakító ebédet követően került sor a délutáni szekciók megtartására. A 19. századi magánjogi kodifikációk témakörében tartott ülés leginkább az Osztrák Polgári Törvénykönyvre és annak magyarországi és európai kihatására koncentrált. Ebben a szekcióban hangzottak el Homoki-Nagy Mária, Elisabeth Berger, Szigeti Magdolna, Mázi András, Markus Steppan és Herger Csabáné előadásai, amelyek a magánjogi kodifikáció egy-egy fontos kérdésével foglalkoztak időben felölelve az OPTK 1812. évi életbeléptetésétől máig tartó időszakot. Az előadók a jelenlegi magyar PTK tervezet egy-egy vitatott rendelkezésével is foglalkoztak. Homoki-Nagy Mária és Szigeti Magdolna az OPTK magyar joggyakorlatra gyakorolt hatásáról tartottak előadást. Homoki-Nagy Mária kifejtette, hogy az Osztrák Polgári Törvénykönyv alig több mint egy évtized alatt is kedvező hatást gyakorolt a magyar magánjogra, a bírói gyakorlat számára könnyen alkalmazható joganyag különösen a kötelmi jog területén eredményezett fejlődést, több szerződéstípus bevezetésével, a szerződések érvényesítésének peren kívüli gyakorlatával. Ebből a távlatból érthető Deák Ferenc 1861-es Országbírói Értekezleten tett javaslata az OPTK hatályban tartására a magyar magánjogi kodifikáció elkészültéig. Szigeti Magdolna az OPTK családjogának házassági kötelmi és bontójogi szabályainak érvényesülését, az ingatlan-nyilvántartási rendszer bevezetését és a bányászati törvényt értékelte. Elisabeth Berger az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatását Ausztria és Liechtenstein jogának összehasonlítása kapcsán mutatta be. Markus Steppan előadása révén betekintést nyerhettünk a 20. századi osztrák családjogi reform folyamatába, amelyet a tradicionális családmodell és a partnerkapcsolatok átalakulása, a férj családbeli pozíciójának változása, az emancipáció révén megváltozott társadalmi viszonyok tettek indokolttá. A megváltozott társadalmi viszonyokat jól szemlélteti a „Frau” és a „Mutter” szavak jelentéstartalmának átalakulása. A magyar jogtörténészek részéről Herger Csabáné tartott családjogi vonatkozású előadást, az új magyar Polgári Törvénykönyv-tervezet

házassági jogi szabályait értékelve. Osztrák jogtörténész kollegájával egyetértve hangsúlyozta, hogy a családjog területén a francia forradalom óta végbement gyökeres értékátalakulás már a 19. század kezdetétől foglalkoztatja a jogtörténészeket és a szociálpolitikusokat egyaránt. A jakobinus házassági dekrétumban megjelenő egyéni boldogulás ideológiája és a korszellemnek megfelelő szexuális szabadosság mind a mai napig befolyásolja az európai országok etikai és jogfejlődését. A hagyományos családmódel mint érték és a felvilágosult ideológia harca sosem volt annyira aktuális Magyarországon, mint ma, az új PTK-tervezet alkotásának idején. Az előadó hangsúlyozta a jogtörténészek kiemelt felelősségét a történelmi hagyaték közvetítésében.

A konferencia utolsó, hivataltörténeti szekciójának keretében hallható volt Fazekas István bécsi levéltári delegátus előadása a Magyar Udvari Kancellária működési rendjéről, Diana Duchoňová és Fundárek Anna a 17. századi magyar történelem két legendás alakját, Esterházy Miklós nádort és Pálffy Pál nádort elemezte politikai és hivatalnoki szempontból. Diana Duchoňová bemutatta a főúri udvarok életét is, amelyek a „dominus” büntető joghatóságán álltak, Fundárek Anna pedig kitért Pálffy Pál nádor - aki egyszerre volt magyar főbíró, a császári királyi tanács tagja és 1649-től nádor - és a bécsi császári udvar befolyásos ezredparancsnoka, Maximilian von Trauttmansdorff barátságára. Ezekből az előadásokból képet kaphattak az érdeklődők arról, hogyan teltek a magyar és osztrák udvari hivatalnokok és rendi tisztségviselők mindennapjai, továbbá hogyan működött egy magyar nádori udvar. Peres Zsuzsanna az osztrák és a magyar arisztokraták között, a mindennapi joggyakorlat szintjén létezett kapcsolatról tartott előadást, különös figyelemmel az öröklési jogra, azon belül is a család vagyonának és tekintélyének megőrzését szolgáló hitbizomány intézményére, amely bizonyíthatóan a Habsburg dinasztia spanyol ágának fennhatósága alá tartozott Spanyol Királyságból származik. A szekciót Władysław Peksa krakkói jogtörténész előadása zárta a lengyel nemesi földtulajdonra vonatkozó joganyag modernizációjáról.

A rendezvény szakmai részét követő villányi borkóstoló keretében nyílt alkalom az elhangzott tudományos eredmények kötetlen értékelésére, valamint a munka- és emberi kapcsolatok mélyítésére a további együttműködés érdekében. A konferencia zárónapján, 2010. november 20-án az egyes szekciók levezető elnökei záróbeszédet tartottak. Ezt követte a szakmai vita, amely még inkább elősegítette egymás kutatási eredményeinek megismerését, a releváns jogtörténeti események összehasonlító jellegű értékelését. A hivatalos program ebédrel és városnézéssel ért véget. Az elhangzott előadásokból kötet is készül.

A konferencia, amelynek anyagi háttérét az International Visegrad Fund nyertes pályázata, a Pécsi Tudományegyetem, az Állam- és Jogtudományi Kar, valamint a TOP COP Security Zrt. támogatta, azt a célt törekedett megvalósítani, hogy elősegítse a korábbi Habsburg Birodalom fennhatósága alatt állt területek országainak jogtörténészei közötti tudományos együttműködés megteremtését. Úgy vélem, a rendezvény teljesítette küldetését, a magas színvonalú magán-, büntető- és perjogtörténeti előadások nyomán a kutatók és a jogtörténet iránt érdeklődők egyaránt széles képet kaptak a kor egyes jogintézményeinek jogi kultúrtörténeti háttéréről, sajátosságairól. Bízom abban, hogy a neves jogtörténészek által közvetített értékek a mindennapi joggyakorlat számára is kiindulópontként szolgálhatnak.